

Hørings svar NOU 2019:23 Ny opplæringslov

IKO - Kirkelig pedagogisk senter responderer på utvalgte deler av NOU 2019: 23 og dens forslag til ny opplæringslov. Vi responderer hovedsakelig på forslaget til ny § 13-7 om fritak og KRLE, til erstatning for nåværende §§ 2-3a og 2-4.

Innledningsvis vil IKO – Kirkelig pedagogisk senter (heretter IKO) uttrykke støtte til forslaget om å understreke at hensynet til elevens beste alltid er grunnleggende (ny § 2-1). Det framstår også som gode prioriteringer å eksplisitt tematisere bruk av fysisk inngripen og å stadfeste kompetansekrav til opplæringsansvarlige.

Opplæringslovens bestemmelser om fritak og religionsundervisning

IKOs hovedrespons dreier seg om forslag til ny § 13-7 og tilhørende omtale i utredningen (kapittel 43.3 og kapittel 57 side 745).

Utvalget foreslår å slå sammen de to nåværende paragrafene om fritak og om undervisning i kristendom, andre religioner, livssyn og etikk (§§ 2-3a og 2-4), til én paragraf (ny § 13-7), gjeldende for både grunnskole og videregående skole. En god del av nåværende lovtekst om fritak og religionsundervisning foreslås strøket, og det foreslås en innledende formulering om at opplæringen ikke skal være forkynnende – som i dette forslaget da vil omhandle hele skolens opplæring, ikke bare KRLE-faget som i dagens lov.

IKOs merknader til forslaget kan oppsummeres som følger:

Om fritaksbestemmelsen:

IKO støtter at den nye fritaksbestemmelsen også skal gjelde for videregående skole.

IKO mener at de skisserte forkortingene knyttet til informasjon og forvaltningsbestemmelser i forbindelse med fritak er gode.

IKO mener det er uheldig å stryke tekst om aldersbestemmelser og ikke-diskriminering knyttet til fritaksrett.

**IKO – Kirkelig
pedagogisk senter**

Besøksadresse:
Colletts gate 43
0456 Oslo

Postadresse:
Postboks 2623
0131 Oslo

T: +47 22 59 53 00
E: iko@iko.no
W: www.iko.no

Om opplæring om religion/livssyn/etikk:

IKO støtter utvalgets vurdering om at det fortsatt er nødvendig å omtale skolens opplæring om religion/livssyn/etikk i opplæringsloven.

IKO støtter noen av forkortingene av innholdsbeskrivelser i KRLE-faget, men mener at formuleringer om formål og likebehandling av religioner og livssyn bør videreføres i ny lov.

Om sammenslåing av paragrafer:

IKO mener paragrafene om KRLE-fag og fritak bør forbli to atskilte paragrafer, ikke slås sammen slik det foreslås.

Om bestemmelse om forkynnelse:

IKO mener at det kun bør sies eksplisitt at KRLE-faget (ikke opplæringen som helhet) skal være ikke-forkynnende.

Synspunktene utdypes og begrunnes i det følgende.

Fritak

IKO støtter at den nye fritaksbestemmelsen også skal gjelde for videregående skole, da vi ikke ser gode grunner for det motsatte.

IKO mener at de skisserte forkortingene knyttet til informasjon og forvaltningbestemmelser i forbindelse med fritak er gode, da dette er tilstrekkelig ivaretatt andre steder i opplæringslov og lovverk.

IKO støtter derimot ikke forslaget om å stryke omtalen av hvorvidt det er foreldre eller eleven selv som melder fritak og ved hvilken alder elever selv melder eventuelt fritak. Vi støtter heller ikke forslaget om å stryke teksten om at skolen skal vise respekt for elevenes og foreldrenes religiøse og filosofiske overbevisninger. Begge disse momentene er ivaretatt i andre deler av lovverket, og det at skolen skal vise respekt for elevenes og foreldrenes religiøse og filosofiske overbevisninger, kan absolutt leses ut fra formålsparagrafen. Slik sett kunne denne repetisjonen vært unødvendig. Men foreldre, elever og representanter for ulike tros- og livssynssamfunn er aktuelle lesere av denne lovparagrafen. De kjenner ikke nødvendigvis bestemmelsene om aldersgrenser i lov om trossamfunn, har kanskje ingen klar forståelse av barns selvstendige religionsfrihet, og ser kanskje ikke på formålsparagrafen samtidig som de sjekker regler for fritak.

Utvalget skriver at opplæringsloven skal kunne leses og forstås av et bredt tilfang lesere, og dette er en av de paragrafene der forslaget til ny lovparagraf bør

endres/utvides for å ivareta dette hensynet. Av kommunikasjonshensyn bør altså denne paragrafen formidle den formelle aldersgrensen for hvem som melder fritak, hvordan barn skal ha medvirkning også før de når denne alderen, og skolens plikt til å vise respekt for elevens og foreldres religiøse og filosofiske overbevisning.

I tillegg til disse merknadene til forslaget til ny lovtekst, vil IKO knytte en merknad til NOUens omtale av grunnlag for fritak. I gjennomgangen av kompetansegrunnlaget refereres at fritaksbehov er en subjektiv vurdering, men at det skal være aktiviteter som med «rimeleg grunn» kan oppleves som utøving av eller tilslutning til annen religion/livssyn — samtidig som det må praktiseres på en romslig og fleksibel måte (kapittel 43 side 559). I kapittel 57s merknader til paragrafen (side 745) sies at «det skal gjøres en viss prøving ut fra objektive kriterier». Det er begrepet «objektive kriterier» (side 745) IKO stiller spørsmål ved. Hvilke kriterier er det snakk om? Hvem er de gitt av? På hvilket grunnlag og med hvilket mandat? Formuleringen er ikke tilfredsstillende redegjort for og drøftet, og vi er kritiske til bruken av den.

Et spørsmål er også om lovteksten bør si noe om rimelig grunn, eller om det er tilfredsstillende at omtalen av dette finnes i forarbeidene til loven. Her støtter vi vurderingen som er gjort, og at det ikke eksplisitt nevnes i lovteksten.

Opplæring om kristendom, andre religioner, livssyn og etikk

IKO støtter utvalgets vurdering (s 563/564) om at det fortsatt er nødvendig å omtale skolens opplæring om religion/livssyn/etikk i opplæringsloven. På bakgrunn av stridigheter om faget og dom i EMD, er det gode grunner til å ha en lovformulering som gjør tydelig at faget ikke bryter med menneskerettighetene.

IKO støtter noen av forkortingene av innholdsbeskrivelser i KRLE-faget, men det nåværende forslaget til ny fagomtale er for knapp. Vi støtter utvalgets vurdering av at nåværende 2. avsnitt i § 2-4 om innholdet i faget («Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal gi kjennskap til kristendommen, andre verdensreligionar og livssyn, kjennskap til kva kristendommen har å seie som kulturarv og til etiske og filosofiske emne»), ikke trenger å videreføres innenfor opplæringsloven, men hører hjemme i en læreplan.

IKO mener derimot at formuleringer om formål og likbehandling av religioner og livssyn bør videreføres i ny lov. Også her mener vi at hensynet til kommunikasjon med en potensielt bred lesergruppe, bør veie tungt. Foreldre som leser paragrafen kan eksempelvis tolke omtalen av undervisningen som kritisk, objektiv og pluralistisk dithen at dette primært er et religionskritisk fag. Vi vil derfor anbefale at loven også har med formuleringer som er lik eller liknende som nåværende § 2-4 avsnitt 3 samt 4. avsnitt 2. punktum: «Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal bidra til forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulik oppfatning av trudoms- og livssynsspørsmål» og «Dei same pedagogiske prinsippa skal leggjast til grunn for

IKO – Kirkelig pedagogisk senter

Besøksadresse:
Colletts gate 43
0456 Oslo

Postadresse:
Postboks 2623
0131 Oslo

T: +47 22 59 53 00
E: iko@iko.no
W: www.iko.no

undervisninga i dei ulike emna». Formuleringer som disse ivaretar en nødvendig «oversettelse» av begrepene kritisk, objektiv og pluralistisk og klargjør fagets formål for en bredere leserguppe.

Om sammenslåing av paragrafer

IKO mener paragrafene om KRLE-fag og fritak bør forbli to atskilte paragrafer, og ikke slås sammen slik det nye forslaget skisserer. For når bestemmelsene om religionsundervisning og fritak finnes i samme paragraf, kan det lede til den misforståelsen at fritak bare er aktuelt i forbindelse med undervisning i KRLE/RE. Skolegudstjeneste, visse former for dans og noen aktiviteter knyttet til matlaging nevnes i NOUen som aktuelle aktiviteter å få fritak fra (s. 563), paragrafen er altså svært relevant også for aktiviteter som foregår utenfor KRLE/RE-fagene.

Den misforståelsen at fritak bare knyttes til religionsundervisning, styrkes av at nåværende forslag til ny lovtekst omtaler opplæringa om KRLE *før* fritak tematiseres – da kan det virke som om det som følger også dreier seg om forhold knyttet til religionsundervisning. Å endre rekkefølge på avsnitt kan avhjelpe dette: Om opplæring om religion omtales til sist i paragrafen, tolkes ikke første del så lett som å omhandle KRLE. Likevel er en slik tolkning fortsatt nokså nærliggende.

Konklusjonen vår er at siden det er viktig at det er entydig for elever og foreldre at bestemmelser om fritak gjelder for alle fag og opplæringen som helhet, bør ikke fritaksbestemmelsene behandles i samme paragraf som bestemmelser knyttet til KRLE-undervisning.

Om bestemmelse om forkynnelse

Nåværende lov sier eksplisitt at det ikke skal være forkynnelse i KRLE-faget, mens utvalgets forslag er en tilsvarende formulering for opplæringen som helhet. IKO støtter ikke dette forslaget. Vi mener at det kun bør sies eksplisitt at KRLE-faget – ikke opplæringen som helhet – skal være ikke-forkynnende.

Som utvalget skriver, legger ikke nåværende opplæringslov opp til at skolen skal være religiøst forkynnende. Vi oppfatter dermed ikke at det er noen endring i sak i det nye forslaget, og IKO er ikke uenig i sak. Men vi mener formuleringen «Opplæringa skal ikkje vera forkynnande» bør utelates fordi den er unødvendig og skaper nye uklarheter, av flere grunner.

For det første er vi spørrende til om begrepet er presist nok. Forkynnelse knyttes gjerne til religiøs påvirkning, men kan oppfattes bredere enn det. Elever skal lære å tenke kritisk og handle etisk og miljøbevisst og opplæringa skal fremme likestilling. Slik sett kan en mene at skolens praksis alltid er forkynnende på en eller annen måte, den søker å forme og påvirke elevene i en bestemt retning. Det kan regnes som forkynnelse når en i «Mat og helse» oppfordrer til å spise «fem om dagen». Følgelig mener vi at heller enn å

strebe mot «generell ikkeforkynnelse», bør en være eksplisitt på hva slags påvirkning en søker, på hvilket grunnlag, til hva.

For det andre mener vi at formålsparagrafen sier tydelig nok det som er nødvendig å si om påvirkning. I formålsparagrafen sies det hva som er skolens formål og altså hva en skal «forkynne», og rammene for forkynnelsen gis: Opplæringen skal bygge på verdiene åndsfrihet og likeverd, vise respekt for den enkeltes overbevisning, alle former for diskriminering skal motarbeides og verdigrunnlaget knyttes til flere tros- og livssynstradisjoner og menneskerettighetene. Dette peker åpenbart mot at skolen ikke skal påvirke i retning et bestemt (religiøst) livssyn, og formålsparagrafens formulering av skolens påvirkningsmandat og grensene for denne er langt klarere enn formuleringen «opplæringa skal ikkje vera forkynnande».

Når vi likevel mener at en formulering om ikke-forkynnelse kan være sakssvarende slik den finnes nå, knyttet til KRLE-faget, skyldes det KRLE-fagets historie med stridigheter og domfellelse.

Et annet moment som også bidrar til at vi anbefaler å utelate denne formuleringen, handler om forkynnelse og skolegudstjenester. Stortinget vedtok i 2018 at skolene oppfordres til å legge til rette for at elever får delta i skolegudstjenester. Skolegudstjenester tilpasses elevgruppen, men det ligger i definisjonen av hva gudstjenester er, at de må kunne romme forkynnelse og religiøs praksis. Med andre ord har Stortinget vedtatt at elever kan delta i noe som også rommer religiøs forkynnelse. Til nå har dette blitt «løst» ved at skolegudstjenester eksplisitt ikke har vært en del av KRLE-faget (som skal være uten forkynnelse og religiøs praksis), men blitt definert som del av skolens overordnede kulturformidling og hjemlet i overordnet/generell del av læreplanverket. Utdanningsdirektoratets veileder om skolegudstjenester fra 2018/2019 knytter an til ny overordnet del. Vi ser en potensiell konflikt mellom Stortingets oppfordring til fortsatte skolegudstjenester (som det er vanlig at elever melder fritak fra og som altså framstår som en del av opplæringen, ikke en aktivitet elever får fri til å delta i) og en absolutt formulering om ikke-forkynnelse knyttet til hele skolens opplæring i en ny opplæringslov. Dersom formuleringen om ikkeforkynnelse kun beholdes i tilknytning til KRLE-faget, kan dagens løsning videreføres.

IKO mener altså at formålsparagrafen på en god og presis måte uttrykker skolens mandat og klare grenser for (religiøs og annen) påvirkning, og at utvalgets forslag om å innlemme formuleringer «opplæringa skal ikkje vera forkynnande» er unødvendig, skaper nye utfordringer og derfor ikke bør vedtas.

**IKO – Kirkelig
pedagogisk senter**

Besøksadresse:
Colletts gate 43
0456 Oslo

Postadresse:
Postboks 2623
0131 Oslo

T: +47 22 59 53 00
E: iko@iko.no
W: www.iko.no

Universell opplæring

IKO vil avslutningsvis kort stille spørsmål ved bruk av termen «universell opplæring» og formuleringen til ny § 10-1. Vi ser at det kan være gunstig med harmonisering av

begrepsbruk mellom ulike lover og at «universell utforming» nå er en utbredt term. Samtidig ser vi at paragrafens formuleringer kan gi uheldige konnotasjoner av typen «one size fits all». Universell utforming innebærer gjerne at det er de samme løsningene som brukes av alle, og dermed at det ikke er variasjon i løsninger. Universell opplæring kan dermed tolkes som at opplæringen skal være lik for alle, og ikke skal tilpasses elevene i deres forskjellighet. I norsk skole skal opplæringen utformes for en elevgruppe som er mangfoldig og der det derfor ikke er én form som passer alle. IKO vil stille spørsmål ved om dette i tilfredsstillende grad uttrykkes eksplisitt og entydig i forslaget til ny lovtekst.

Oslo, 15. juni 2020

Marianne Uri Øverland
Direktør ved IKO — Kirkelig pedagogisk senter

**IKO – Kirkelig
pedagogisk senter**

Besøksadresse:
Colletts gate 43
0456 Oslo

Postadresse:
Postboks 2623
0131 Oslo

T: +47 22 59 53 00
E: iko@iko.no
W: www.iko.no

